เดอร์กิน (Durkin, 1987 : 450) กล่าวถึงการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทว่า เป็นวิธีการที่ครูและกลุ่มนักเรียน มีการแลกเปลี่ยนบทบาทการเป็นผู้นำการอภิปราย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความหมายของบทอ่านในแต่ละตอนที่อ่าน โดยเริ่มจากการที่ครูแสดงแบบอย่างวิธีการดังต่อไปนี้

1) ถามคำถามเกี่ยวกับเนื้อเรื่องของบทอ่าน (Questioning)

2) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนในสิ่งที่ยังเข้าใจผิดพลาด (Clarifying)

3) สรุปความ (Summarizing)

4) ทำนายเนื้อเรื่องที่น่าจะเกิดขึ้นในตอนต่อไป (Predicting)

คูปเปอร์ และคณะ (Cooper, et al., 1988 : 178) กล่าวว่า การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท คือเทคนิคง่าย ๆ ที่ครูและนักเรียนอ่านในใจพร้อม ๆ กัน และแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างกันเพื่อเป็นผู้นำการอภิปรายร่วมกัน ครูจะแสดงแบบอย่างการใช้กระบวนการควบคุม (Process of Monitoring) ให้กับนักเรียน หลังจากนั้นนักเรียนก็จะนำกระบวนการนี้ไปประยุกต์ใช้ทันที ภายใต้การควบคุมดูแลของครู

รูทเซล และ คูตเตอร์ (Reutzel and Cooter, 1992 : 213-214) กล่าวถึงการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทว่า เป็นการสอนกลวิธีที่มีประโยชน์ในการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาด้านความเข้าใจและการควบคุมความเข้าใจ

เซียร์โฟสซ์ และ เรียเดนส์ (Searfoss and Readence, 1994 : 405) กล่าวอธิบายความหมายของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทว่า เป็นการสอนซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจสื่อย่าง ได้แก่ การพยากรณ์ (Predicting) การตั้งคำถาม (Questioning) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) และการสรุปใจความสำคัญ (Summarizing) โดยครูและนักเรียนจะแลกเปลี่ยนบทบาทกัน ในการเป็นผู้นำการสนทนาเกี่ยวกับบทอ่านแต่ละตอน นักเรียนจะรับบทบาทเป็นครูและเป็นผู้นำเพื่อน ๆ โดยอาศัยคำแนะนำจากครูและการวิพากษ์วิจารณ์ที่เป็นประโยชน์จากนักเรียนคนอื่น ๆ

แคเร็น และ บ๊อบ (Karen and Bob, 1994 : 33) กล่าวว่า การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทเป็นการสอนที่ให้ความสำคัญกับการแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีการอ่านของครู และเป็นการเรียนแบบร่วมมือ นักเรียนจะถูกสอนให้เน้นไปที่เนื้อหาและการตั้งคำถามหลังการอ่านตอนใดตอนหนึ่งของบทอ่าน การสอนจะประกอบด้วย 4 อย่างดังนี้

1) การสรุปสิ่งที่อ่าน (Summarizing)
2) การสร้างคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่อ่านเพื่อถามเพื่อน (Questioning)
3) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying)
4) การพยากรณ์เนื้อเรื่องในตอนต่อไปที่จะอ่าน (Predicting)

สลาวิน (Slavin, 1994 : 233) กล่าวถึงการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทว่า เป็นการสอนที่ต้องอาศัยหลักการสร้างคำถาม โดยจะสอนทักษะทางอภิปัญญา (Metacognitive Skills) ผ่านการแนะนำและการแสดงแบบอย่างของครู เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมการอ่านของนักเรียนที่มีความเข้าใจในการอ่านต่ำ

วูลโฟล์ค (Woolfolk, 1995 : 492) กล่าวว่า การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งอาศัยการเลียนแบบ (Modeling) เพื่อสอนกลวิธีการเข้าใจความหมายของสิ่งที่อ่าน

เทย์เลอร์ (Taylor, 1995 : 234) แสดงความคิดเห็นสนับสนุนว่า การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท เป็นรูปแบบการสอนที่จะสร้างทักษะในการควบคุมความเข้าใจ และพัฒนาความเข้าใจสำหรับผู้อ่านที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำ ซึ่งถูกสร้างขึ้นโดย พาลินซ์ซาร์ และ บราวน์ (Palincsar and Brown, 1984 quoted in Taylor, 1995 : 234) ในปี 1984 รูปแบบการสอนนี้ประกอบด้วยการที่นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนบทบาทสมมติของการเป็นครู และการจัดนักเรียนเป็นกลุ่มขนาดเล็กในการเรียนกิจกรรมการพยากรณ์ (Predicting) การตั้งคำถาม (Questioning) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) และการสรุปความ (Summarizing)

จากความหมายทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปถึงความหมายของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) ได้ว่า การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทเป็นรูปแบบการสอนที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อใช้กับนักเรียนที่มีความเข้าใจในการอ่านต่ำ โดยการช่วยเหลือให้นักเรียนเหล่านี้สามารถสร้างทักษะในการควบคุมความเข้าใจ และพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของตนเอง กล่าวคือ เป็นการสอนที่ช่วยให้นักเรียนที่มีความเข้าใจในการอ่านต่ำ สามารถเข้าใจวิธีการเรียนรู้จากบทอ่าน โดยการใช้กลวิธีการอ่านเข้าใจความสี่อย่าง อันได้แก่ การสรุปความ (Summarizing) การตั้งคำถามจากเรื่องที่อ่าน (Questioning) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) และการพยากรณ์ถึงเนื้อเรื่องที่จะเกิดขึ้นต่อไป (Predicting) หรือกล่าวได้ว่า การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทเป็นการสอนทักษะทางอภิปัญญา (Metacognitive Skills) หรือเป็นการสอนกระบวนการควบคุมความเข้าใจ (Process of Comprehension Monitoring) ให้กับนักเรียนโดยตรง โดยในช่วงแรก ๆ ของการสอน ครูจะอธิบายและแสดงแบบอย่างการใช้กิจกรรมทั้งสี่อย่างดังกล่าวในขณะอ่าน หลังจากนั้นครูก็มีการแลกเปลี่ยนบทบาทกับนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนในกลุ่มจะหมุนเวียนกันรับบทบาทสมมติของการเป็นครู ในการอ่านเนื้อหาของบทอ่านในแต่ละตอน โดยผู้ที่รับบทบาทเป็นครูจะต้องเป็นผู้นำการสนทนา หรืออภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับความหมายของเนื้อเรื่องที่อ่าน ผ่านการใช้กิจกรรมหรือกลวิธีการอ่านทั้งสี่อย่าง

2.2 ลักษณะของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท

การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท เป็นวิธีการหนึ่งในการช่วยเหลือนักเรียนให้มีความเข้าใจในการอ่านมากยิ่งขึ้น เป็นวิธีสอนที่เกิดจากแนวคิดพื้นฐานของแมนโซ (Manzo,1969 quoted in Durkin, 1987 : 450-451) ที่ได้ศึกษาและนำเสนอวิธีสอนที่เรียกว่า "Request Procedure" ซึ่งเป็นการสอนที่ครูและกลุ่มของนักเรียนผลัดเปลี่ยนกันถามคำถามหลังจากอ่านบทอ่านในใจแล้ว โดยครูจะต้องเป็นแบบอย่างของการตั้งคำถามที่ดีให้กับนักเรียน หลังจากนั้น พาลินซ์ซาร์ และ บราวน์ (Palincsar and Brown, 1980 quoted in Durkin, 1987 : 450-451) ได้นำวิธีสอนตามแนวคิดของแมนโซ (Manzo) นี้ ไปปรับปรุงพัฒนาเป็นวิธีสอนใหม่เรียกว่า " Reciprocal Teaching" หรือการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท ซึ่งเป็นวิธีการที่ครูและกลุ่มนักเรียนแลกเปลี่ยนบทบาทกัน เพื่อเป็นผู้นำการอภิปรายเกี่ยวกับความหมายของบทอ่านแต่ละตอน โดยเริ่มต้นจากการที่ครูต้องเป็นตัวแบบ และแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีการตั้งคำถาม

(Questioning) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) การสรุปความ (Summarizing) และการพยากรณ์ถึงเนื้อเรื่องที่จะเกิดขึ้นต่อไป (Predicting) (Durkin, 1987 : 450-451)

แฮรริส และ ไซเปย์ (Harris and Sipay, 1990 : 576-577) กล่าวถึงการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) ในลักษณะที่สอดคล้องกับแนวความคิดของพาลินซ์ซาร์ (Palincsar) ว่า เป็นการสอนที่ครูและนักเรียนมีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างกัน โดยยึดหลักการ 5 อย่างดังนี้

1) ครูแสดงแบบอย่างการใช้กิจกรรมทางความเข้าใจอย่างกระตือรือร้น โดยการพูดอธิบายถึงขั้นตอนและรายละเอียด (Think Aloud) เพื่อให้นักเรียนมองเห็นกระบวนการคิดที่เป็นรูปธรรม

2) กลวิธีการอ่านทั้งสี่จะถูกเลียนแบบภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม กล่าวคือ การแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีการสรุปความ (Summarizing) การตั้งคำถามจากเนื้อเรื่องที่อ่าน (Questioning) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) และการพยากรณ์ถึงเนื้อเรื่องที่จะเกิดขึ้นต่อไป (Predicting) ควรจะกระทำในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ไม่แยกออกจากกัน และต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1) การพยากรณ์ (Predicting) เป็นการคาดคะเนสิ่งที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงต่อไป โดยนักเรียนต้องกระตุ้นและใช้ความรู้เดิมของตนที่สัมพันธ์กัน การพยากรณ์ช่วยให้นักเรียนรู้จุดมุ่งหมายของการอ่าน ช่วยสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงข้อมูลใหม่จากบทอ่านเข้ากับความรู้เดิม และช่วยให้นักเรียนได้ใช้โครงสร้างของบทอ่านในกระบวนการอ่าน

2.2) การสร้างคำถาม (Questioning) ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสในการหาข้อมูลชนิดต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำถามที่ควรจะถาม การกำหนดกรอบของคำถาม และการทดสอบตนเอง การถามตนเองทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในกระบวนการอ่านมากขึ้น

2.3) การสรุปความ (Summarizing) ประกอบด้วยการหาและการถ่ายทอดใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน และทำให้เกิดการรวบรวมข้อมูลจากบทอ่าน

2.4) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) เป็นสิ่งที่สำคัญและมีประโยชน์มากต่อนักเรียนที่มีปัญหาด้านความเข้าใจ เพราะจะทำให้นักเรียนตระหนักถึงสาเหตุของการไม่เข้าใจบทอ่านอยู่เสมอในขณะอ่าน เช่น การซักถาม การอ่านซ้ำ และการใช้พจนานุกรม

3) การอภิปรายกลุ่มจะให้ความสำคัญกับทั้งเนื้อเรื่องของบทอ่าน และความเข้าใจในกลวิธีต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำความเข้าใจบทอ่านของนักเรียน

4) ครูมีการให้ข้อมูลย้อนกลับต่อการพัฒนาของระดับความสามารถของนักเรียน

5) ความรับผิดชอบในกิจกรรมความเข้าใจต่าง ๆ ถูกถ่ายโอนจากครูไปสู่นักเรียน โดยครูต้องจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือนักเรียนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ครูต้องใช้ทั้งการอธิบาย การสอน การแสดงแบบอย่างและการฝึกปฏิบัติ แล้วค่อย ๆถอนตัวออกจากกระบวนการช่วยเหลือต่าง ๆ จนกระทั่งนักเรียนประสบความสำเร็จในการอ่านได้ด้วยตนเอง

การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทเหมาะสำหรับนักเรียน ที่มีความสามารถในการอ่านออกเสียงคำได้อย่างถูกต้อง แต่มีปัญหาด้านความเข้าใจ และบทอ่านที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการสอนนี้ ก็คือบทอ่านที่นักเรียนสามารถอ่านออกเสียงได้อย่างน้อย 80 คำต่อนาที โดยอ่านผิดได้ไม่เกิน 2 คำต่อนาที

เคลน (Klein, 1991 : 459-460) กล่าวสรุปถึงลักษณะการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทว่า เป็นกลวิธีการสอนทักษะการสร้างคำถาม (Questioning) การสรุปความ (Summarizing) การทำนาย (Predicting) และการสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) ให้กับนักเรียน เพื่อพัฒนาความเข้าใจในการอ่าน ครูแสดงแบบอย่างการใช้ทักษะเหล่านี้โดยการพูดอธิบายขั้นตอนวิธีการทำนาย การตั้งคำถาม และการสรุปความ พร้อมทั้งสาธิตวิธีการสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เป็นอุปสรรคของการอ่านให้กับนักเรียนโดยตรง จากนั้นครูจะส่งเสริมสนับสนุน ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายผ่านการใช้ทักษะทั้งสี่ จากการศึกษาของ พาลินซ์ซาร์ และ บราวน์ (Palincsar and Brown, 1984 quoted in Klein, 1991) พบว่า การเลียนแบบ (Modeling) และฝึกใช้ทักษะการควบคุมตนเองชนิดต่าง ๆ ในการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทนี้ ส่งผลทำให้ทักษะการเข้าใจของนักเรียนได้รับการพัฒนา

พาลินซ์ซาร์ และ บราวน์ (Palincsar and Brown, 1984, 1985 quoted in Hayes, 1991 : 117-119) กล่าวถึงการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) ว่า ก่อนที่ครูจะเลือกใช้การสอนนี้ต้องมั่นใจก่อนว่า นักเรียนมีความสามารถในการสร้างความเข้าใจต่อเหตุการณ์ประจำวันได้ เช่น ทำไมนกจึงบินได้ ทำไมฉันต้องใช้วิธีนี้ และสามารถสร้างคำถามจากประโยคต่าง ๆ และหาใจความสำคัญของเรื่องซึ่งกล่าวไว้อย่างชัดเจนได้ นักเรียนที่ขาดทักษะพื้นฐานเหล่านี้ ต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดความเชี่ยวชาญก่อน แล้วจึงจะสามารถมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทได้อย่างประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ยังอธิบายถึงสิ่งที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของวิธีสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทว่าประกอบด้วย

1) การที่ครูแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีทั้งสี่ คือ การสร้างคำถาม (Questioning) การสรุปความ (Summarizing) การทำนาย (Predicting) และการสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying)

2) การสาธิตกลวิธีการอ่านทั้งสี่โดยครูในสภาพการณ์ที่เหมาะสมและเป็นธรรมชาติ

3) การอภิปรายที่ให้ความสำคัญทั้งเนื้อหาและความเข้าใจถึงประโยชน์ของกลวิธีทั้งสี่

4) การให้ข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งสามารถยกระดับความสามารถของนักเรียนแต่ละคนได้

รูทเซล และ คูตเตอร์ (Reutzel and Cooter, 1992 : 213-214) กล่าวสรุปถึงลักษณะของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) ว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนการอ่านที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

1) การทำนาย (Predicting) : นักเรียนทำนายความเป็นไปได้ของเนื้อหาในบทอ่านโดยใช้ชื่อเรื่องและรูปภาพในบทอ่าน

2) การสร้างคำถาม (Question Generation) : นักเรียนตั้งคำถามหลังการอ่าน

3) การสรุปความ (Summarizing) : นักเรียนสรุปบทอ่านโดยขึ้นต้นประโยคด้วย "ย่อหน้านี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับ ..... " การสรุปความจะช่วยให้นักเรียนจับใจความของบทอ่านได้ดีขึ้น

4) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) : นักเรียนและครูอธิบายถึงสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้บทอ่านนั้นยากต่อการเข้าใจ เช่น คำศัพท์ที่ยาก การจัดระบบของบทอ่านไม่ดี เนื้อหาไม่คุ้นเคยหรือขาดความสัมพันธ์ต่อกัน และนักเรียนจะถูกสอนกลวิธีการแก้ไขความผิดพลาดของความเข้าใจ เช่น การซักถาม และการอ่านซ้ำ

นักเรียนเลียนแบบกระบวนการเหล่านี้ในการอ่านบทอ่าน โดยครูมอบหมายให้นักเรียนคนหนึ่งรับบทบาทสมมติเป็นครูในตอนถัดไป ครูอาจจะรับบทบาทเป็นนักเรียนและมีการกระตุ้นและให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างเหมาะสม เมื่ออ่านตอนใดสำเร็จแล้ว นักเรียนที่รับบทบาทเป็นครูก็จะมอบหมายนักเรียนคนอื่นเพื่อมารับบทบาทนี้ต่อไป

ครูผู้ที่จะใช้วิธีสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท ในการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจการอ่าน ควรจะทำตามแนวทาง 4 อย่าง ซึ่งแนะนำโดยพาลินซ์ซาร์ และ บราวน์ (Palincsar and Brown, 1985 quoted in Reutzel and Cooter, 1992 : 214) ดังนี้

1) ประเมินผลนักเรียนที่มีปัญหาด้านการอ่าน และจัดบทอ่านที่เหมาะสมกับระดับความรู้ของนักเรียน

2) ใช้วิธีสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทอย่างน้อยเป็นเวลา 30 นาทีต่อวัน ประมาณ

15 - 20 วันติดต่อกัน

3) ครูเป็นแบบอย่างของนักเรียน และมีการให้ข้อมูลย้อนกลับต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียน

4) การพัฒนาของความเข้าใจของนักเรียนแต่ละคน เป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่าการสอนแบบนี้ได้ผลหรือไม่ พาลินซ์ซาร์ และ บราวน์ (Palincsar and Brown, 1985 quoted in Reutzel and Cooter, 1992 : 214) ให้ความเห็นว่า ผลดีที่ได้จากการสอนนี้ เห็นได้จากพฤติกรรมการอ่านของนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอย่างน่าประหลาดใจ

สลาวิน (Slavin, 1994 : 235-236) กล่าวอธิบายถึงรายละเอียดของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) ว่า มีขั้นตอนวิธีการสอนดังนี้

1) ครูแจกบทอ่านประจำวันให้กับนักเรียนทุกคน

2) ครูอธิบายบทบาทของครู ซึ่งนักเรียนจะต้องถูกสมมติให้รับบทบาทนี้ในการอ่านบทอ่าน และมอบหมายผู้รับบทบาทการเป็นครูให้นักเรียนคนใดคนหนึ่ง

3) ครูให้นักเรียนอ่านบทอ่านในใจ โดยในช่วงแรกอาจใช้วิธีการอ่านทีละตอน ซึ่งเป็นวิธีอ่านที่ง่ายที่สุด

4) เมื่อนักเรียนทุกคนอ่านเรื่องจบในแต่ละตอนแล้ว ให้นักเรียนทุกคนตอบคำถามดังต่อไปนี้

4.1) คำถามที่ฉันคิดว่าครูอาจจะถามก็คือ .....

4.2) สรุปข้อมูลสำคัญของเรื่องที่ฉันอ่านได้ว่า .....

4.3) จากชื่อเรื่องของบทอ่าน ฉันทำนายว่าสิ่งต่อไปที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงคือ

.....

4.4) เมื่อฉันอ่านเรื่องในตอนนี้แล้ว พบสิ่งที่ไม่เข้าใจดังนี้

.....

5) ครูเชื้อเชิญให้นักเรียนวิจารณ์เกี่ยวกับการสอนของตนและบทอ่าน

6) ครูมอบหมายตอนต่อไปให้นักเรียนอ่านในใจ และเลือกนักเรียนให้รับบทบาทเป็นครู โดยเริ่มจากนักเรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษามากที่สุด หรือที่ครูคิดว่าจะมีปัญหาในการทำกิจกรรมทั้งสี่น้อยกว่าคนอื่น ๆ

7) ครูดูแลและควบคุมนักเรียนที่รับบทบาทเป็นครู ในการทำกิจกรรมทั้งสี่อย่าง ได้แก่

การสร้างคำถาม (Questioning) การสรุปความ (Summarizing) การทำนาย (Predicting) และการสร้างความเข้าใจอย่างชัดเจน (Clarifying) เมื่อจำเป็น และส่งเสริมนักเรียนที่เหลือให้มีส่วนร่วมในการสนทนา แต่ควรให้โอกาสนักเรียนที่รับบทบาทเป็นครู ในการเป็นผู้นำการสนทนาก่อนนักเรียนคนอื่นเสมอ รวมทั้งต้องให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียนที่รับบทบาทครู และให้คำชมเชยยกย่องในการมีส่วนร่วมของนักเรียนที่เหลือ

8) ในช่วงของการฝึก ครูควรพยายามที่จะแยกตนเองออกจากการสนทนาให้มาก เพื่อให้นักเรียนที่รับบทบาทครูนั้นสามารถเริ่มต้นกิจกรรมทั้งสี่ด้วยตนเอง แล้วให้นักเรียนที่เหลือให้ข้อมูลย้อนกลับ บทบาทของครูจะเปลี่ยนเป็นผู้ควบคุมนักเรียนในการดำเนินกิจกรรม และช่วยเหลือนักเรียนในการแก้ปัญหาเท่านั้น อย่างไรก็ตามตลอดเวลาในช่วงของการฝึก ครูควรเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นครูอย่างต่อเนื่อง และแสดงตัวอย่างการทำกิจกรรมทั้งสี่อย่างน้อย 1 ครั้งในแต่ละคาบเรียน

วูลโฟล์ค (Woolfolk, 1995 : 492-493) กล่าวเพิ่มเติมถึงลักษณะของวิธีสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) ว่า เป็นวิธีสอนที่ครูจะต้องนำเสนอกลวิธีทั้งสี่อย่างให้กับนักเรียน หรืออาจจะนำเสนอวันละหนึ่งกลวิธีก็ได้ นอกจากนี้แล้วครูจะต้องอธิบายและแสดงแบบอย่างการใช้แต่ละกลวิธี และส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการฝึกปฏิบัติ โดยการที่ครูและนักเรียนอ่านบทอ่านสั้น ๆ ในใจพร้อมกัน แล้วครูแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีการสรุปความ (Summarizing) การตั้งคำถาม (Questioning) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) และการพยากรณ์ (Predicting) ให้นักเรียนดูแบบในขณะที่อ่านบทอ่าน จากนั้นนักเรียนจะเริ่มต้นการรับบทบาทสมมติเป็นครู ซึ่งในช่วงแรกมักจะเกิดความผิดพลาดบ่อย ๆ แต่ครูก็จะมีการให้คำแนะนำ คำชี้แนะและการส่งเสริมสนับสนุน เพื่อช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบผลสำเร็จในการใช้กลวิธีทั้งสี่อย่างนี้ ตามจุดประสงค์ที่ต้องการให้นักเรียนเรียนรู้ เพื่อการประยุกต์ใช้กลวิธีทั้งสี่ได้อย่างอิสระในขณะที่อ่านบทอ่าน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนสามารถเข้าใจบทอ่านนั้น

ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทของพาลินซ์ซาร์ (Palincsar) พบว่า การจะสอนให้มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1) การเปลี่ยนแปลงแบบค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป ของหน้าที่ความรับผิดชอบต่อกิจกรรมการอ่านจากครูไปสู่นักเรียน

2) ความสอดคล้องกันของความต้องการของครู และความสามารถของนักเรียน

รวมทั้งความยากของบทอ่านและความรับผิดชอบของนักเรียนต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับความสามารถของนักเรียนแต่ละคน

3) การวินิจฉัยความคิดของนักเรียน ครูต้องคอยสังเกตวิธีการสอนของนักเรียนแต่ละคนที่รับบทบาทครูอย่างจริงจัง เพื่อทราบวิธีการคิดของนักเรียน

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท ที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น พอสรุปได้ว่า เป็นการสอนที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนการสอนของนักเรียน และเป็นวิธีสอนที่เหมาะสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาด้านความเข้าใจในการอ่าน เพราะสามารถพัฒนาความเข้าใจของนักเรียนได้ โดยในช่วงแรกของการสอนการอ่านครูจะแสดงแบบอย่างและอธิบายการใช้กลวิธีการอ่านสี่อย่าง ได้แก่ การสร้างคำถาม (Questioning) การสรุปความ (Summarizing) การทำนาย (Predicting) และการสร้างความเข้าใจที่ชัดเจน (Clarifying) ให้กับนักเรียน หลังจากนั้นบทบาทของครูก็จะถูกถ่ายโอนไปสู่นักเรียน โดยมีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างกันในการเป็นผู้นำการอภิปราย ถึงเนื้อหาของสิ่งที่อ่านและความสำคัญและวิธีใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่ ส่งผลทำให้นักเรียนเกิดความสนใจและกระตือรือร้นในการอ่านอยู่เสมอ นักเรียนเกิดความเข้าใจสิ่งที่อ่าน และมีการควบคุมความเข้าใจของตนในขณะอ่าน จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท และการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนที่มีความเข้าใจในการอ่านต่ำ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาปรับปรุงความเข้าใจในการอ่านของนักเรียน

2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท

2.3.1 ทฤษฎีการประมวลสารสนเทศ (Information Processing Theory)

ทฤษฎีการประมวลสารสนเทศ มีแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเปรียบเสมือนการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ กล่าวคือ สมองจะรับข้อมูลเข้ามาจัดกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเนื้อหาของข้อมูล เก็บและค้นหาข้อมูล และตอบสนองต่อข้อมูลนั้น ดังนั้นการประมวลสารจึงประกอบด้วย การเข้ารหัส (Encoding) การเก็บ (Retention) และการใช้ข้อมูลเมื่อจำเป็น หรือเรียกว่าการดึงข้อมูลที่เก็บไว้มาใช้ (Retrieval) ดังภาพประกอบ 5

หน้า 49

ภาพประกอบ 5 รูปแบบการประมวลสารสนเทศ

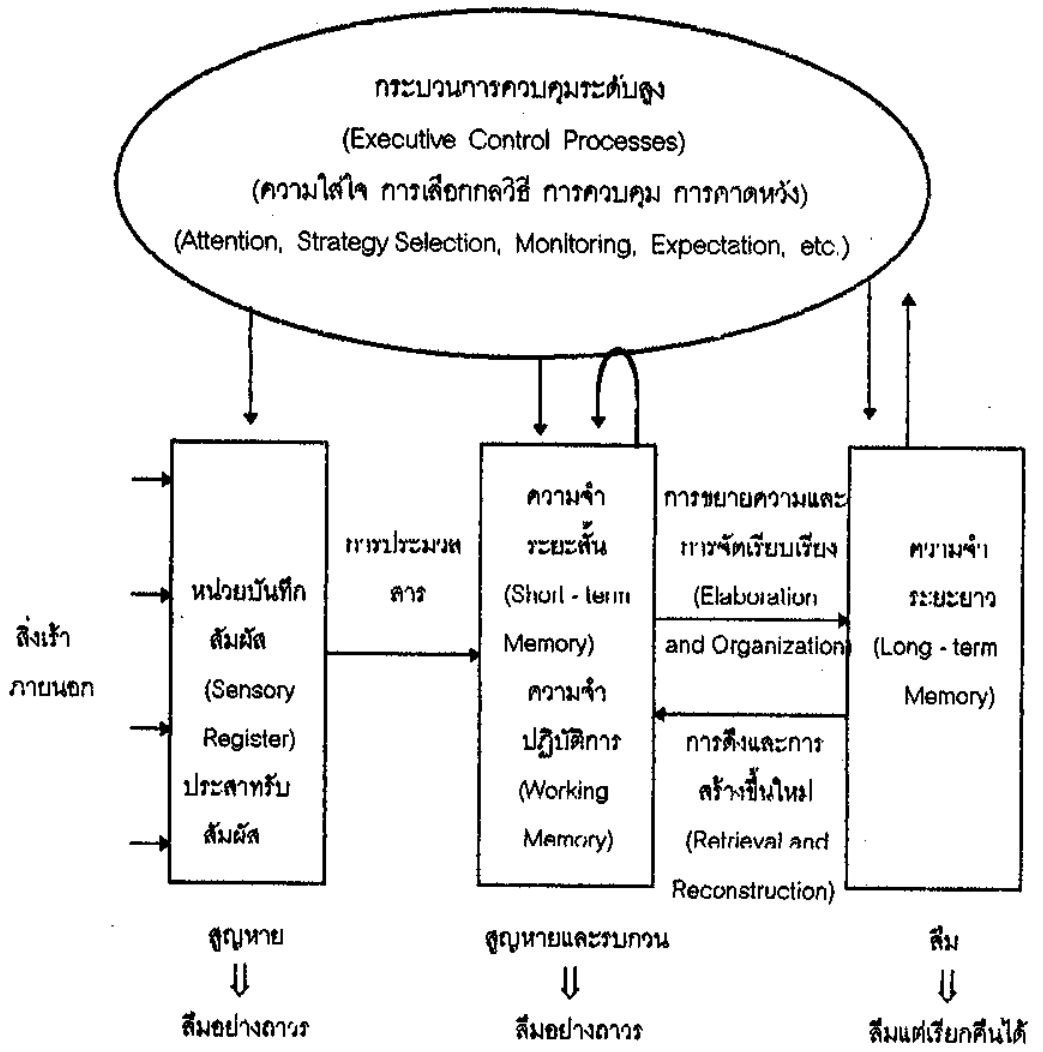

ที่มา : Thanaporn Tanjaroen, 1993 : 4

จากภาพแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการประมวลสารสนเทศ ซึ่งรูปสี่เหลี่ยมทั้งสามรูปแสดงถึงโครงสร้างทางสติปัญญาที่ข้อมูลอาจถูกเก็บไว้และถูกถ่ายโอนไป ลูกศรบ่งบอกถึงการเคลื่อนที่ของข้อมูล ส่วนรูปวงรีในตอนบนของภาพนั้น หมายถึง กระบวนการควบคุมระดับสูง (Executive Control Processes) ซึ่งมีผลต่อการส่งผ่านข้อมูลภายในระบบการประมวลสาร (Woolfolk, 1990 ; Slavin, 1988 quoted in Thanaphorn, 1993 : 3 - 4)

หน่วยบันทึกสัมผัส (Sensory Register) เป็นที่สำหรับเก็บข้อมูลในรูปของประสาทสัมผัสในช่วงเวลาสั้น ๆ ไม่เกิน 1- 2 วินาที ต่อจากนั้นข้อมูลจะถูกแยกประเภทและส่งผ่านไปยังหน่วยความจำระยะสั้น (Short- term Memory) หรืออาจหลงลืมไป หน่วยความจำระยะสั้นเป็นหน่วยความจำปฏิบัติการชั่วคราว ซึ่งมีขนาดความจุของหน่วยความจำประมาณ 5-9 หน่วย และเก็บข้อมูลไว้ได้ในช่วงเวลาประมาณ 18 วินาที ถ้าไม่มีการทบทวน (Rehearsal) การทบทวนจะช่วยให้เกิดการถ่ายโอนข้อมูลจากหน่วยความจำระยะสั้นไปสู่หน่วยความจำระยะยาว ซึ่งไม่มีความจำกัดของขนาดความจุและเป็นที่เก็บความรู้ต่าง ๆ ไว้อย่างถาวร เมื่อข้อมูลส่งไปถึงหน่วยความจำระยะยาวแล้ว การลืมจะเกิดขึ้นน้อยมาก และเกิดจากการที่บุคคลไม่สามารถดึงข้อมูลที่เก็บไว้ออกมาใช้ได้ ไม่ใช่การลืมข้อมูลอย่างแท้จริง

การประมวลสาร (Information Processing) เป็นวิธีการที่บุคคลทำความเข้าใจและจดจำข้อมูลที่ได้รับจากสภาพแวดล้อม หลักการในการประมวลสารถูกใช้เพื่ออธิบายพัฒนาการทางความคิด ในส่วนของการกำกับและควบคุมความคิดของตนเองของบุคคล หรือการที่บุคคลยังคงความสนใจของตนเองได้เป็นอย่างดี และมีการเลือกใช้กลวิธีที่มีประสิทธิภาพสำหรับการแก้ปัญหา ซึ่งกิจกรรมการควบคุมกระบวนการทางความคิดของตนของบุคคลนี้ก็คืออภิปัญญา (Metacognition) นั่นเอง

เมเยอร์ (Mayer, 1981 อ้างถึงใน รัญจวน ดำวชิรพงษ์, 2533 : 6 - 10) อธิบายกระบวนการอ่านโดยใช้แนวคิดตามทฤษฎีการประมวลสารสนเทศ (Information Processing Theory) ไว้ว่า บุคคลเริ่มต้นกระบวนการอ่านจากการรับข้อมูลซึ่งเป็นสิ่งเร้าก่อน จากนั้นผู้อ่านต้องตัดสินใจว่าควรจะตีความข้อมูลที่รับเข้ามาต่อไปหรือไม่ โดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายในการอ่านของตน หากข้อมูลนั้นตรงกับจุดมุ่งหมาย ก็จะถูกส่งเข้าสู่กระบวนการใส่ใจ (Attention) ซึ่งทำหน้าที่คัดเลือกข้อมูลหรือสิ่งที่ต้องการจะจำจากความจำการรู้สึกสัมผัส (Sensory Register) จากนั้นจึงเคลื่อนย้ายข้อมูลนั้นเข้าสู่ความจำระยะสั้น (Short- term Memory) เพื่อรับการตีความอีกครั้งหนึ่ง

การเก็บจำข้อมูลในหน่วยความจำระยะสั้นนั้น สามารถเก็บไว้ได้เพียงช่วงเวลาสั้น ๆ ผู้อ่านจึงจำเป็นต้องขยายช่วงความจำให้ยาวขึ้น โดยการทำซ้ำ (Rehearsal) การจัดกลุ่ม (Chunking) และการทำให้เกิดการปฏิบัติงานในหน่วยความจำปฏิบัติการ (Working Memory) หลังจากนั้นวงจรของการประมวลสารก็จะย้อนกลับไปสู่หน่วยความจำปฏิบัติการ หรือหน่วยความจำระยะสั้นอีก และเมื่อผู้อ่านตีความข้อมูลนั้นจนเกิดความเข้าใจหรือได้ความหมายแล้ว ก็จะส่ง

ข้อมูลนั้นไปเก็บไว้ในหน่วยความจำระยะยาว (Long- term Memory) โดยอาศัยกระบวนการเข้ารหัส (Encoding) และเมื่อผู้อ่านต้องการนำความรู้ที่สะสมไว้ในหน่วยความจำระยะยาวมาใช้ ก็ต้องใช้การเรียกคืนความจำ (Retrieval) โดยเริ่มวงจรใหม่จากการเคลื่อนย้ายข้อมูลนั้นกลับไปยังหน่วยความจำปฏิบัติการ เพื่อรับการตีความต่อไปอีกเช่นเดิม

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการอ่านของทฤษฎีประมวลสารสนเทศที่กล่าวมาแล้วนี้ ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดตามทฤษฎีนี้กับการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท และเห็นแนวทางในการพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป กล่าวคือ การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทจะสอนการใช้กลวิธีการอ่านให้กับนักเรียนโดยตรง โดยครูอธิบายถึงความสำคัญและประโยชน์ของการใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่อย่าง ได้แก่ การสร้างคำถาม (Questioning) การสรุปความ (Summarizing) การพยากรณ์เนื้อหาของเรื่อง (Predicting) และการสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) โดยอาศัยการแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีทั้งสี่จากครู รวมทั้งการให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งพบว่า การที่นักเรียนได้รับการฝึกการใช้กลวิธีที่มีประโยชน์ทั้งสี่ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลต่อการทำให้ข้อมูลที่ได้จากการอ่านถูกนำไปเก็บไว้ในหน่วยความจำระยะยาว (LTM) ได้มากขึ้น รวมถึงจะส่งผลต่อความเข้าใจในสิ่งที่อ่านได้ดีขึ้น เพราะกลวิธีการอ่านทั้งสี่นั้นจะช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมความเข้าใจของตนเองได้ และยังคงรักษาความสนใจให้มีต่อสิ่งที่อ่านได้ตลอดเวลา โดยการที่นักเรียนมีการสรุปความเรื่องที่อ่านด้วยตนเอง การตั้งคำถามจากเรื่องที่อ่าน การทำนายหรือการพยากรณ์ว่าเนื้อหาในตอนต่อไปเกี่ยวกับอะไร รวมทั้งการได้ซักถามในส่วนที่นักเรียนยังไม่เข้าใจ เช่น คำศัพท์ยาก หรือสำนวนต่าง ๆ หรือกล่าวได้ว่านักเรียนมีการใช้กระบวนการควบคุมระดับสูง (Executive Control Processes) ในขณะอ่าน ซึ่งย่อมส่งผลต่อการพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนได้อย่างแท้จริง

2.3.2 อภิปัญญา (Metacognition)

อภิปัญญา (Metacognition) เป็นความสามารถของบุคคลที่จะรับรู้และควบคุมกระบวนการคิดของตนเอง และถือเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมความสามารถในการคิดของบุคคลได้ จึงกล่าวได้ว่า อภิปัญญาส่งผลต่อการพัฒนาด้านความคิดทั้งหลายของบุคคล รวมทั้งส่งผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลนั้นด้วยเช่นกัน เห็นได้ว่าอภิปัญญามีความสำคัญต่อกระบวนการคิดของ

บุคคล จึงควรทราบความหมายและรายละเอียดของอภิปัญญา ซึ่งมีผู้แสดงความคิดเห็นไว้แตกต่างกันดังนี้

บัตเตอร์เฟิล์ด (Butterfield, 1984) กล่าวว่า อภิปัญญาเป็นการคิดเกี่ยวกับความคิดซึ่งประกอบด้วยความรู้และกลวิธีสำหรับใช้ความรู้นั้นในการแก้ปัญหา อภิปัญญาจะเกี่ยวข้องกับการควบคุมและความเข้าใจถึงความรู้และกลวิธีต่าง ๆ ของตนเอง

เบเกอร์ และ บราวน์ (Baker and Brown, 1984 : 353-354 quoted in Cooper, et al., 1988 : 46-47) กล่าวสรุปถึงคำนิยามและรายละเอียดของอภิปัญญาว่า เป็นความรู้และการควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ การคิด รวมทั้งการอ่านของตนเอง และอภิปัญญานั้นประกอบด้วยกระบวนการพื้นฐาน 2 กระบวนการ คือ

1) การรู้ถึงกระบวนการและทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในกระบวนการอ่านให้ประสบผลสำเร็จ

2) ความสามารถในการบอกได้ว่าในขณะที่กำลังอ่านนั้น ตนเข้าใจสิ่งที่อ่านหรือไม่ โดยไม่ต้องรอจนอ่านจบ และสามารถที่จะแก้ไขและปรับปรุงความผิดพลาดนั้นได้ หากจำเป็น เช่น การอ่านซ้ำ การเปิดพจนานุกรม การถามผู้อื่น ซึ่งก็คือการควบคุมความเข้าใจ (Comprehension Monitoring) ดังนั้นการที่ผู้อ่านมีการตระหนักรู้และควบคุมกิจกรรมทางความคิดในขณะที่อ่าน จึงถือว่ามีการใช้ทักษะทางอภิปัญญา ซึ่งทักษะทางอภิปัญญาที่ใช้ในการอ่าน ได้แก่

2.1) การกำหนดจุดมุ่งหมายของการอ่านที่ชัดเจน

2.2) การแยกแยะลักษณะของข้อมูลที่มีความสำคัญ

2.3) การมุ่งความสนใจเฉพาะเนื้อหาสำคัญ

2.4) การควบคุมความต่อเนื่องของกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อตัดสินว่าเกิดความเข้าใจสิ่งที่อ่านหรือยัง

2.5) การถามคำถามตนเอง เพื่อตัดสินว่าบรรลุตามจุดมุ่งหมายการอ่านหรือไม่

2.6) การแก้ไขและปรับปรุงตนเอง เมื่อไม่เข้าใจสิ่งที่อ่าน

คูปเปอร์ และคณะ (Cooper, et al., 1988 : 46-47) กล่าวถึงการควบคุมความเข้าใจว่า เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางอภิปัญญา ซึ่งผู้อ่านที่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ในการอ่านได้ การควบคุมความเข้าใจ (Comprehension Monitoring) นี้ จะช่วยให้นักเรียนมี

การเรียนรู้เพื่อตระหนักว่าตนเข้าใจสิ่งที่กำลังอ่านหรือไม่ ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการสอนการอ่านให้กับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ พาลินซ์ซาร์ และ บราวน์ (Palincsar and Brown quoted in Cooper, et al., 1988) กล่าวสนับสนุนความสำคัญของการควบคุมความเข้าใจไว้ว่า จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า นักเรียนที่มีปัญหาในการอ่านจะไม่รู้วิธีการควบคุมความเข้าใจของตนเอง แต่ครูก็สามารถสอนวิธีการควบคุมความเข้าใจให้กับเขาได้ โดยการสอนกระบวนการที่สามารถนำไปใช้ในขณะอ่านได้ หรือใช้การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่มีการศึกษาแล้วพบว่า มีประสิทธิภาพในการช่วยให้นักเรียนควบคุมความเข้าใจของตนในขณะที่อ่านได้

แฮรริส และ ไซเปย์ (Harris and Sipay, 1990 : 621-622) แสดงความคิดเห็นและสนับสนุนแนวคิดของ บิกซ์ และ มอร์ (Biggs and Moore, 1993) ว่า ความเข้าใจในการอ่านและการควบคุมผลผลิตจากการอ่าน และการเรียนรู้ของบุคคลนั้น จำเป็นต้องใช้อภิปัญญา ซึ่งหมายถึงการตระหนักรู้ การควบคุมและการกำกับกระบวนการทางความคิดของบุคคล หรือกล่าวได้ว่า อภิปัญญาเกิดจากการที่บุคคลนั้นมีการใช้กลวิธีการเข้าใจ และมีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

รูทเซล และ คูตเตอร์ (Reutzel and Cooter, 1992 : 460) กล่าวถึงอภิปัญญาว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับการควบคุมความเข้าใจ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือนักเรียนให้รู้ว่าตนเองรู้อะไรบ้างจากสิ่งที่กำลังเรียนรู้อยู่ และจากผลการวิจัยของบราวน์ (Brown, 1982 quoted in Reutzel and Cooter, 1992 : 460) พบว่าผู้อ่านที่มีประสิทธิภาพและผู้อ่านที่มีปัญหา จะมีความแตกต่างกันตรงที่การใช้กลวิธีต่าง ๆ ในขณะอ่าน กล่าวคือ ผู้อ่านที่มีประสิทธิภาพจะสามารถบรรยายถึงวิธีการอ่านและการสร้างความหมายสิ่งที่อ่านได้ แต่ผู้อ่านที่มีปัญหาจะไม่มีการตระหนักรู้ถึงกลวิธีต่าง ๆ ที่จะใช้ในการอ่าน ดังนั้นครูสอนการอ่านควรสอนนักเรียนให้มีการตระหนักถึงความรู้ความสามารถและความต้องการในการทำความเข้าใจสิ่งที่อ่านของตนเอง และช่วยให้นักเรียนเรียนรู้กลวิธีต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการควบคุม และปรับปรุงพฤติกรรมการอ่านให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการความเข้าใจของตนเอง

เมเยอร์ (Mayer, 1992) อธิบายเกี่ยวกับอภิปัญญาว่า เป็นการตระหนักรู้ของตนเองเกี่ยวกับกระบวนการคิดของบุคคล ซึ่งกระบวนการทางอภิปัญญาที่บุคคลนำไปใช้ในการทำ

ความเข้าใจบทอ่านก็คือ การควบคุมความเข้าใจ (Comprehension Monitoring) ซึ่งหมายถึง การที่ผู้อ่านตระหนักรู้ว่าตนเข้าใจสิ่งที่กำลังอ่านหรือไม่

บราวน์ แคมเปียน และ เดย์ (Brown, Campione and day, 1981 quoted in Mayer, 1992) กล่าวสนับสนุนแนวคิดของ เบเกอร์ และ บราวน์ (Baker and Brown, 1984) ว่า ทักษะทางอภิปัญญาที่เรียกว่าการควบคุมความเข้าใจ (Comprehension Monitoring) ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการอ่านที่มีประสิทธิภาพ

บิกซ์ และ มอร์ (Biggs and Moore, 1993 : 308) กล่าวถึงอภิปัญญาว่า หมายถึง การคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองกำลังกระทำอยู่ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับสถานการณ์ที่ใหม่และสลับซับซ้อนได้ในทุกลักษณะ ดังนั้นจึงควรกำหนดให้อภิปัญญาเป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่สำคัญ

เฟล์ดแมน (Feldman, 1993 : 442-443) กล่าวถึงอภิปัญญาโดยสรุปว่า อภิปัญญาคือการตระหนักรู้และการเข้าใจในกระบวนการทางความคิดของตนเอง ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การควบคุมและการปรับปรุงกลวิธีทางความคิด

ฟลาเวลล์ (Flavell, 1976 quoted in Biggs and Moore, 1993 : 307) กล่าวถึงคำนิยามของอภิปัญญาว่า คือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางความคิดและผลผลิตจากกระบวนการคิดของบุคคล หรือหมายถึงการควบคุมและการกำกับกระบวนการทางความคิดเหล่านั้น

สลาวิน (Slavin, 1994 : 232) สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับอภิปัญญาว่า อภิปัญญาเป็นการประเมินความเข้าใจของตนเอง การกำหนดเวลาที่จำเป็นต้องใช้ในการเรียนรู้ และการเลือกแผนการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อใช้ในการเรียนรู้หรือการแก้ปัญหา ตัวอย่างเช่น การที่บุคคลกลับไปอ่านบทอ่านซ้ำอีกอย่างช้า ๆ หรือค้นหาตัวชี้นำ (Clues) จากบทอ่าน เช่น รูปภาพ กราฟ หรือคำศัพท์ที่ให้ความหมายมาแล้ว เพื่อที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจสิ่งที่อ่าน หรือกล่าวได้ว่าบุคคลนั้นมีการใช้กลวิธีทางอภิปัญญา

เซียร์โฟสซ์ และ เรียเดนส์ (Seaifoss and Readence, 1994 : 267-268) อธิบายความหมายของอภิปัญญาว่า เป็นการตระหนักรู้ของบุคคลในกระบวนการทางสมองของตน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ แพรีส แวสิค และ เทอร์เนอร์ (Paris, Wasik and Turner, 1991 quoted in Seaifoss and Readence, 1994) ที่ว่า อภิปัญญาหมายถึงการรู้ถึงสิ่งที่ตนรู้ หรือกล่าวโดยสรุปว่า อภิปัญญาคือการคิดอย่างมีเหตุผล หรือความพยายามโดยการวางแผนที่ดีเพื่อจัดการกับความคิดต่าง ๆ ของตนเอง บุคคลที่มีความสามารถทางอภิปัญญาย่อมเข้าใจพฤติกรรมของตนเอง และสามารถประเมินคุณภาพการคิดของตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของเบเยอร์ (Beyer, 1987 : 191-192) ที่อธิบายว่า อภิปัญญาคือการจัดระบบความคิดอย่างมีหลักเกณฑ์ ซึ่งประกอบด้วยการวางแผนการดำเนินการ การควบคุมความก้าวหน้าของตนเอง และการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการตามแผน รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขแผนการ

การ์เนอร์ และ อเล็กซานเดอร์ (Garner and Alexander, 1989 quoted in Slavin, 1994 : 323) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอภิปัญญาว่า หมายถึงการที่บุคคลรู้ถึงวิธีการเรียนรู้ของตนเอง

วูลโฟล์ค (Woolfolk, 1995) และ เฟล์ดแมน (Feldman, 1993) กล่าวถึงความหมายของอภิปัญญา (Metacognition) ว่า คือความรู้และความเข้าใจในกระบวนการคิดของตนเองของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

จากคำนิยามและรายละเอียดของอภิปัญญาที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าสามารถนำอภิปัญญาไปประยุกต์ใช้ในขอบข่ายทางการศึกษาได้ โดยเฉพาะในการอ่าน ซึ่งพบว่าลักษณะของการอ่านที่ดีโดยส่วนใหญ่แล้ว มักมีการใช้ทักษะและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอภิปัญญา หรือกล่าวได้ว่า ผู้อ่านที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องมีการตระหนักรู้และควบคุมกิจกรรมทางความคิดของตนเองในขณะอ่าน (Baker and Brown, 1984 : 54) และเนื่องจากการอ่านเป็นกระบวนการคิดเพื่อสร้างความหมายของสิ่งที่อ่าน หรือเพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่อ่าน อภิปัญญาย่อมเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อกระบวนการอ่านที่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความจำเป็นในการนำอภิปัญญาไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการอ่านของนักเรียน โดยสอนกลวิธีทางอภิปัญญาให้กับนักเรียนโดยตรง ซึ่ง กู๊ด และ โบรฟี่ (Good and Brophy, 1990) กล่าวว่า เป้าหมายทางการสอนกลวิธีทางอภิปัญญานี้ก็คือการสอนให้นักเรียนมีการวางแผน ใช้ และประเมินผลกลวิธี

ของตน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจสิ่งที่อ่าน โดยที่นักเรียนจำเป็นต้องมีการตระหนักถึงเป้าหมาย (Goals) ของการอ่าน ตระหนักถึงอุปสรรคหรือปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้และตระหนักถึงวิธีการที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งพาลินซ์ซาร์ (Palincsar) พบว่า กลวิธีทางอภิปัญญา (Metacognitive Strategies) สามารถทำให้ความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้นได้ ถ้าครูจัดสอนกลวิธีการอ่านที่มีประสิทธิภาพให้กับนักเรียนโดยตรง และส่งเสริมให้นักเรียนมีการนำกลวิธีเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะเมื่อนักเรียนเข้าใจเป้าหมายและผลที่ได้จากการใช้กลวิธีต่าง ๆ แล้ว

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงประยุกต์ใช้กลวิธีหรือทักษะทางอภิปัญญาในการสอนการอ่านภาษาอังกฤษ โดยใช้การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) ทั้งนี้เพื่อพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียน

2.3.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

การนำความรู้จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนนั้น ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการนำหลักการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ (Modeling) หรือการเรียนรู้จากการสังเกตไปใช้ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของนักเรียนมักเกิดจากการเลียนแบบจากตัวแบบ อันได้แก่ ครู เพื่อน ดารา นักร้อง นักดนตรี นักกีฬา เป็นต้น ดังนั้น โอกาสในการนำความรู้เกี่ยวกับการเลียนแบบไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ จึงย่อมเป็นไปได้สูง

เบลล์- เกรดเลยร์ (Bell - Gredler, 1986 : 241-249) อธิบายถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยการเลียนแบบว่า ในสภาพเหตุการณ์ที่เป็นธรรมชาตินั้น บุคคลเรียนรู้พฤติกรรมใหม่โดยการสังเกตจากตัวแบบและโดยการกระทำของตนเอง กระบวนการทางสมองของบุคคลจะจัดกระทำกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นไปเก็บไว้ในความจำ แล้วอาจจะแสดงพฤติกรรมนั้นออกมาภายหลัง ดังนั้นการเรียนรู้โดยการเลียนแบบนี้จึงประกอบด้วย พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกมา สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ พฤติกรรมซึ่งสังเกตได้ และกระบวนการภายในของบุคคล หรืออาจกล่าวได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของการเลียนแบบมี 3 ส่วน คือ พฤติกรรมของตัวแบบ

ผลกระทำของตัวแบบ และกระบวนการทางความคิด นอกจากนี้แล้วการเลียนแบบจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยกระบวนสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการจำ กระบวนการกระทำ และกระบวนการจูงใจ โดยมีกลไกในการจูงใจและการกระทำเป็นตัวควบคุมการแสดงออกของพฤติกรรมนั้น

เบเยอร์ (Beyer, 1987 : 199) กล่าวถึงการเรียนรู้โดยการเลียนแบบว่า เป็นเทคนิคที่มีประโยชน์ในการช่วยเหลือนักเรียน ให้เรียนรู้วิธีการคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดของตนเอง (อภิปัญญา) โดยการที่ครูรับบทบาทเป็นตัวแบบเพื่อแสดงแบบอย่างของกระบวนการคิดให้กับนักเรียนโดยตรง พร้อมกับอธิบายวิธีการและความสำคัญของแต่ละขั้นตอนในกระบวนการนั้น ๆ

การ์เนอร์ (Garner, 1987 : 131-132) กล่าวถึงการสอนการอ่านว่า ครูต้องให้ความสนใจต่อกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการอ่าน และต้องตั้งใจที่จะทุ่มเทเวลาในการสอนกระบวนการเหล่านั้น โดยครูต้องวิเคราะห์ถึงวิธีการที่จะทำให้การอ่านประสบผลสำเร็จ และนำเสนอให้กับนักเรียนโดยตรง โดยการคิดออกมาดัง ๆ (Thinking Aloud) ในขณะที่ครูแสดงแบบอย่างการใช้วิธีการเหล่านั้นในสถานการณ์การอ่านจริง ๆ ซึ่งรูปแบบของการแสดงแบบอย่างวิธีใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการอ่านนั้นมี 2 รูปแบบดังนี้

1) การแสดงแบบอย่างการใช้รูปแบบที่สมบูรณ์ของกลวิธี โดยจัดสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นความสนใจของนักเรียนก่อน เช่น อธิบายถึงความสำคัญและประโยชน์ของกลวิธี แล้วจากนั้นจึงแสดงวิธีการประยุกต์ใช้และประเมินผลกลวิธีนั้น โดยการคิดออกมาดัง ๆ และอภิปรายถึงวิธีการใช้กลวิธีนั้นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด นอกจากนี้ ครูต้องยกตัวอย่างการใช้กลวิธีนั้นในหลายสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป และนักเรียนก็ควรฝึกปฏิบัติเพื่อใช้กลวิธีนั้นทันที

2) การแสดงแบบอย่างการใช้ทั้งรูปแบบที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ของกลวิธี โดยอาศัยการคิดออกมาดัง ๆ แล้วให้นักเรียนประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบทั้งสองนั้น

ดังนั้นการสอนกลวิธีหรือทักษะทางอภิปัญญาที่มีประสิทธิภาพนั้น ครูควรนำความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการเลียนแบบนี้ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยครูควรคิดออกมาดัง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้เห็นแบบอย่างของกระบวนการคิดหรือวิธีการคิดโดยตรง โดยเน้นการฝึกปฏิบัติในสภาพการณ์จริงและมีการใช้หลักการเสริมแรง รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง และตระหนักถึงว่าตนเป็นตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นตัวแปรที่

สำคัญ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน กล่าวคือ หากนักเรียนและครูมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันแล้ว การลอกเลียนแบบพฤติกรรมจากครูก็มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้สูง นอกจากนี้ยังพบว่าสามารถใช้เพื่อนซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นตัวแบบ เพื่อแก้ปัญหานักเรียนที่รู้สึกสับสนในความสามารถในการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่นักเรียนพบกับการเรียนรู้ที่ยากและไม่ค่อยประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้มาก่อน ดังนั้นการที่นักเรียนได้เรียนรู้โดยการเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวแบบที่มีลักษณะเหมือนกับตนเอง แต่ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ ย่อมทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น เนื่องจากคิดว่าเมื่อเพื่อนทำได้ตนเองก็ต้องทำได้เช่นกัน

วูลโฟล์ค (Woolfolk, 1995 : 223) กล่าวถึงการเรียนรู้โดยวิธีการเลียนแบบ (Modeling) ว่า มีการใช้หลักการนี้ในการสอนเต้นรำ กีฬา การฝีมือ และทักษะต่าง ๆ มาเป็นเวลานานแล้ว นอกจากนั้นยังสามารถประยุกต์ใช้หลักการเรียนรู้โดยการเลียนแบบในห้องเรียนเพื่อสอนทักษะทางความคิดและการคิดใหม่ ๆ โดยครูจะรับบทบาทเป็นตัวแบบ (Model) ของนักเรียนในการแสดงแบบอย่างการใช้ทักษะการคิดที่ถูกต้อง โดยการคิดออกมาดัง ๆ (Thinking out Aloud) ซึ่งแบนดูรา และ ชังค์ (Bandura, 1986 ; Schunk, 1987 quoted in Woolfolk, 1995 : 223) ได้กล่าวสนับสนุนว่า เราสามารถประยุกต์ใช้การเลียนแบบเพื่อเป็นแนวทางในการสอนพฤติกรรมใหม่ให้กับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และการเลือกตัวแบบที่ดีนั้นควรเลือกตัวแบบที่อยู่ในวัยเดียวกันและมีผลสัมฤทธิ์ในระดับเดียวกัน กล่าวคือ สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาด้านการอ่าน ตัวแบบที่ดีก็ควรเป็นเพื่อนนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ในการอ่านต่ำ แต่มีความพยายามที่จะทำความเข้าใจบทอ่านอยู่เสมอจนประสบผลสำเร็จ

แบนดูรา (Bandura, 1986 quoted in Woolfolk, 1995 : 221-222) กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบของบุคคลว่า เกิดจากองค์ประกอบสำคัญ 4 อย่างคือ

1) การใส่ใจ (Attention) การใส่ใจเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการเกิดการเรียนรู้ โดยปกติแล้วนักเรียนจะให้ความสนใจต่อบุคคลที่มีเสน่ห์ เป็นที่นิยม มีความสามารถ หรือเป็นที่ยอมรับ และบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นตัวแบบสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาก็คือ พ่อแม่ พี่ชาย พี่สาว หรือครู ส่วนนักเรียนระดับมัธยมศึกษานั้น ตัวแบบที่เหมาะสมควรเป็นเพื่อนร่วมรุ่นที่ชื่นชอบ ดารา หรือนักร้อง การสอนการอ่านโดยยึดแนวคิดของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบนั้น ครูต้องเรียกความสนใจจากนักเรียนก่อน โดยการใช้ตัวแบบที่เหมาะสม บอกวัตถุประสงค์ของการอ่าน

อธิบายขั้นตอนของการแสดงพฤติกรรมเป้าหมายอย่างละเอียด พร้อมกับมีการยกตัวอย่างประกอบ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้โดยการเลียนแบบได้ง่ายขึ้น

2) การจำ (Retention) นักเรียนต้องจดจำพฤติกรรมที่ต้องการเลียนแบบนั้นให้ได้ก่อน แล้วจึงจะเกิดการเรียนรู้ นักเรียนจะจดจำได้ดีขึ้นหากมีการคิดทบทวน หรือมีการฝึกปฏิบัติจริง เพราะจะช่วยให้นักเรียนจดจำองค์ประกอบของพฤติกรรมเป้าหมาย เช่น ลำดับขั้นตอนต่าง ๆ

3) การกระทำ (Production) การกระทำพฤติกรรมตามอย่างตัวแบบของนักเรียนจะเกิดขึ้นได้ ถ้านักเรียนมีการฝึกฝน ได้รับข้อมูลย้อนกลับ และมีการควบคุมในพฤติกรรมย่อย ๆ ก่อน

4) แรงจูงใจและการเสริมแรง (Motivation and Reinforcement) ถือเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้โดยการเลียนแบบมาก กล่าวคือ หากนักเรียนพบว่าตัวแบบได้รับการเสริมแรงต่อการแสดงพฤติกรรมเป้าหมาย นักเรียนก็จะได้รับแรงจูงใจที่จะสนใจ จดจำ และกระทำพฤติกรรมนั้นมากขึ้น

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ในองค์ประกอบทั้งสี่นี้ ถือว่าการเสริมแรงและการฝึกเป็นสิ่งที่สำคัญต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบของนักเรียน

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดการเรียนรู้โดยการเลียนแบบและนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการสอน โดยการสอนกลวิธีทางอภิปัญญาให้กับนักเรียนโดยตรง เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีการและความสำคัญของกลวิธีต่าง ๆ รวมทั้งมีการฝึกปฏิบัติในสภาพการณ์จริง โดยการเลียนแบบพฤติกรรมจากครูและเพื่อนนักเรียน ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้การใช้กลวิธีทางอภิปัญญาในขณะอ่าน ซึ่งส่งผลทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องที่อ่าน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท

พาลินซ์ซาร์ (Palincsar, 1982 quoted in Duffy , et al., 1984 : 252 - 265) ผู้คิดค้นการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทเป็นครั้งแรก ได้ศึกษาอิทธิพลของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนที่มีความเข้าใจในการอ่านต่ำ โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 21 คน เป็นนักเรียนหญิง 7 คน นักเรียนชาย 14 คน ผู้วิจัยแบ่งนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่มโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน 2 ฉบับ

ก่อนการทดลอง เลือกนักเรียนที่มีคะแนนความเข้าใจในการอ่านต่ำและนักเรียนที่มีความสามารถในการอ่านออกเสียงแตกต่างกัน เพื่อเข้ารับการทดลอง ซึ่งแบ่งเป็น 4 ขั้นคือ

1) Baseline : นักเรียนอ่านบทอ่านสำหรับการประเมินผล (Assessment Passage) โดยนักเรียนสามารถถามศัพท์ยากกับครูได้ ใช้เวลาในขั้นนี้ประมาณ 4, 6, 8 และ 10 วันตามลำดับกลุ่ม 1, 2, 3 และ 4

2) Intervention : มีขั้นตอนและรายละเอียด ดังนี้

2.1) แนะนำวิธีสอน โดยใช้กิจกรรมการตั้งคำถาม (Questioning) การสรุปความ (Summarizing) การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) และการทำนาย (Predicting)

2.2) ทำการสอนแล้วทำการประเมินความเข้าใจ โดยกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 ใช้เวลา 20 วัน สำหรับกลุ่ม 4 ใช้เวลา 16 วัน

2.3) แสดงคะแนนของนักเรียนในกราฟ

3) Maintenance : เริ่มหลังจากสิ้นสุดในขั้นที่ 2 แล้ว ทั้งสี่กลุ่มใช้เวลา 5 วัน และใช้วิธีเดียวกันกับ Baseline

4) Follow-up : ทั้งสี่กลุ่มใช้เวลา 3 วัน โดยเริ่มหลังจากขั้นที่ 3 สิ้นสุดไปแล้ว 8 สัปดาห์ และใช้วิธีเดียวกับขั้น Baseline

ผลที่ได้จากการทดลองปรากฏดังนี้

1) ความสามารถในการตอบคำถามของนักเรียนทุกกลุ่มเพิ่มสูงขึ้น จากขั้น Baseline 30% เป็น 70% ในขั้น Intervention และในขั้น Maintenance จะยังคงสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ลดลงเล็กน้อยในขั้น Follow-up

2) ค่าเฉลี่ยร้อยละการตอบถูกในขั้น Intervention สูงกว่าในขั้น Baseline อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ .001

3) มีความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยร้อยละการตอบถูก ระหว่างครึ่งแรกและครึ่งหลังของขั้น Intervention อย่างมีนัยสำคัญ

4) มีความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยร้อยละการตอบถูก ระหว่างขั้น Maintenance กับครึ่งหลังของขั้น Intervention อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5) ค่าเฉลี่ยของร้อยละการตอบถูกในขั้น Maintenance และขั้น Follow-up แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

6) ค่าเฉลี่ยร้อยละการตอบถูกในขั้น Follow-up สูงกว่าในขั้น Baseline

กิลรอย และ มอร์ (Gilroy and Moore, 1988) ทำการค้นคว้าศึกษาผลของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท โดยการสอนกิจกรรมการเรียน 4 อย่าง ได้แก่ การสรุปความ การตั้งคำถาม การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน และการทำนาย ให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีความเข้าใจในการอ่านต่ำ จำนวน 10 คน ผลที่ได้พบว่า ความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และยังคงอยู่หลังจากการทดลอง

ลีซีนชุค และคณะ (Lysynchuk, et al., 1990) ศึกษาอิทธิพลของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทที่มีต่อพฤติกรรมการเข้าใจของนักเรียนเกรด 4 และเกรด 7 ที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านต่ำ โดยการสอนการพยากรณ์ การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน การสร้างคำถาม และการสรุปความให้กับนักเรียน ผลที่ได้พบว่า คะแนนจากการทำแบบทดสอบมาตรฐานวัดความเข้าใจของนักเรียนที่เรียนการอ่านโดยวิธีสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทนั้นเพิ่มสูงขึ้น

พาลินซ์ซาร์ และ เคลนค์ (Palincsar and Klenk, 1991) กล่าวถึงวิธีสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทว่า เป็นวิธีสอนที่ถูกออกแบบมาเพื่อสอนกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน โดยการสอนวิธีการทำความเข้าใจบทอ่าน และมีการหมุนเวียนกันรับบทบาทผู้นำการอภิปรายเกี่ยวกับบทอ่าน ผ่านการประยุกต์ใช้กลวิธีส่งเสริมความเข้าใจและควบคุมความเข้าใจ 4 อย่าง ได้แก่ การสรุปความ การสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน การสร้างคำถาม และการพยากรณ์ นักเรียนจะเรียนกลวิธีเหล่านี้ในสภาพแวดล้อมของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและครู และระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง ซึ่งในขณะเดียวกันนั้นครูต้องวินิจฉัย สอน แสดงแบบอย่าง และควบคุมนักเรียนด้วย ผลจากการศึกษานักเรียนเกรด 1 และเกรด 7 พบว่า การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทเหมาะสมกับการนำไปใช้กับนักเรียนที่มีความสามารถในการอ่านออกเสียง และควรมีการจัดเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการอภิปรายของนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ฟรานเซ็ส และ เอ็คคาร์ท (Frances and Eckart, 1992) ได้ทำการศึกษาถึงอิทธิพลของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทที่มีต่อความเข้าใจของนักเรียนเกรด 7 โดยการจัดนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 20 คน ได้แก่ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ผลที่ได้จากการทดลองชี้ให้เห็นว่าการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทสามารถช่วยพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนได้

บอตทีมเลย์ และ ออสบอร์น (Bottomley and Osborn, 1993) ได้ศึกษาอิทธิพลของการสอนการอ่านแบบแลกเปลี่ยนบทบาท โดยการศึกษากับนักเรียนเกรด 4 และเกรด 5 จำนวน 67 คน ในวิชาสังคมศึกษาและคณิตศาสตร์ และมีการจัดสอนแบบชั้นเรียนใหญ่ จากการสังเกตพบว่า มีการถ่ายโอนความรับผิดชอบในการเป็นผู้นำการอภิปรายจากครูไปสู่นักเรียน และวิธีการในการสอนส่วนใหญ่จะมีความยืดหยุ่นและเหมาะสม หลังการใช้การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทแล้ว 20 วัน

เคลลี และคณะ (Kelly, et al., 1994) ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท และพบว่าผลที่ได้นั้นสนับสนุนผลการศึกษาของพาลินซ์ซาร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของโปรแกรมการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทที่มีต่อความเข้าใจการอ่านของนักเรียนที่มีความเข้าใจในการอ่านต่ำ ในการเรียนการอ่านในชั้นเรียนปกติ นอกจากนี้ยังจะศึกษาการนำไปใช้ของนักเรียนด้วย ผู้วิจัยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนเกรด 4 และเกรด 5 จำนวน 36 คน จากโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมืองจำนวน 2 ชั้นเรียน จำนวนนักเรียนทั้งหมด 72 คน โดยการใช้แบบทดสอบ PAT (Progressive Achievement Test) วัดความสามารถในการอ่านเข้าใจความของนักเรียน และใช้แบบทดสอบ The Burt Word Reading Test วัดความสามารถในการอ่านออกเสียง แล้วจัดนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองที่ 1 มีนักเรียนจำนวน 6 คน เป็นนักเรียนชาย 4 คน และเป็นนักเรียนหญิง 2 คน กลุ่มทดลองที่ 2 มีนักเรียนจำนวน 6 คน เป็นนักเรียนชาย 2 คน และเป็นนักเรียนหญิง 4 คน และกลุ่มเปรียบเทียบมีนักเรียนจำนวน 6 คน เป็นนักเรียนชาย 3 คน และเป็นนักเรียนหญิง 3 คน โดยยึดคะแนนจากแบบทดสอบ PAT เป็นเกณฑ์ในการจัดกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มจะใช้นักเรียนที่มีคะแนน PAT ในระดับต่ำ ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบจะใช้นักเรียนที่มีคะแนนจากแบบทดสอบ PAT ในระดับปานกลาง คือ คะแนนเปอร์เซนต์ไทล์ที่ 56-73 และนักเรียนในแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างในด้านความสามารถในการอ่านออกเสียงและอายุ ผู้วิจัยทำการสอนในระหว่างภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา โดยสอนทุกวัน ๆ ละ 20 นาทีติดต่อกัน และจะทำการประเมินผลความเข้าใจในการอ่านทุกวัน ผู้วิจัยใช้บทอ่านที่เป็นเรื่องจริง ซึ่งมีความยากในระดับปานกลาง จากวารสาร New Zealand School Journal Cataloque ปี 1965 - 1983 โดยบทอ่านจะมีความยาว 250-300 คำ และมีคำถามแบบเลือกตอบหลังการอ่านจำนวน 10 ข้อ ซึ่งมีการดำเนินการทดลองโดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นย่อยคือ

ขั้นที่ 1 : Baseline

นักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม อ่านบทอ่านและทำแบบทดสอบวัดความเข้าใจ ซึ่งประกอบด้วยคำถาม 10 ข้อ และครูจะนำคะแนนที่ได้ไปเขียนกราฟของแต่ละคน นอกจากนี้ นักเรียนยังจะได้รับการประเมินความสามารถในการนำไปใช้ โดยการให้นักเรียนอ่านบทอ่านต่างชนิดกับที่ฝึกอ่านแล้วให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดความเข้าใจ และนำคะแนนที่ได้ไปเขียนกราฟ

ขั้นที่ 2 : Intervention

นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ 1 และ 2 จะได้รับบทอ่าน และให้นักเรียนฝึกการอ่านโดยใช้กลวิธีทางอภิปัญญา (Metacognitive Strategies) 4 อย่างคือ การตั้งคำถามจากเรื่องที่อ่าน (Questioning) การสรุปความ (Summarizing) การพยากรณ์จากชื่อเรื่องหรือการพยากรณ์เนื้อหาในตอนต่อไป (Predicting) และการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง (Clarifying) ส่วนนักเรียนในกลุ่มควบคุมจะเรียนการอ่านโดยการเปลี่ยนกันอ่านคนละตอน ครูไม่ได้สอนกลวิธีการอ่านใด ๆ ให้นักเรียน หลังจากนั้นจึงให้นักเรียนทั้ง 3 กลุ่มทำแบบทดสอบความเข้าใจและแบบทดสอบความสามารถในการนำไปใช้ โดยไม่แจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย 1 ครั้งในแต่ละขั้นของการทดลอง

ขั้นที่ 3 : Maintenance

นักเรียนทั้ง 3 กลุ่มจะได้รับบทอ่านและแบบทดสอบความเข้าใจ รวมทั้งแบบทดสอบความสามารถในการนำไปใช้ เช่นเดียวกันกับในขั้นที่ 1

ขั้นที่ 4 : Follow-up

นักเรียนทั้ง 3 กลุ่มต้องปฏิบัติเหมือนในขั้นที่ 3 แต่เว้นระยะเวลาไปอีก 8 สัปดาห์ เพื่อวัดการคงอยู่ของอิทธิพลของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท

เมื่อสิ้นสุดการทดลองทั้งสี่ขั้นแล้ว จึงใช้แบบทดสอบ PAT วัดหลังการทดลองทั้ง 3 กลุ่ม และผลที่ได้มีดังนี้

1) ความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนทั้ง 3 กลุ่มเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

2) ความสามารถในการประยุกต์ใช้กลวิธีทั้งสี่ของกลุ่มเพิ่มขึ้นจากขั้นที่ 1 ไปสู่ขั้นที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01

3) ความเข้าใจในการอ่านในขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 2 ของนักเรียนกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 และจะเพิ่มขึ้นเรื่อยไปในขั้นที่ 3 และขั้นที่ 4

4) พฤติกรรมการนำเข้าสู่บทเรียนโดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลวิธีทั้งสี่ การส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน การให้คำชมเชย และการให้ข้อมูลย้อนกลับของครูจะเพิ่มสูงขึ้นจากขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 2 (ครั้งแรก) และลดลงในครั้งหลังของขั้นที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5) พฤติกรรมการใช้กลวิธีการตั้งคำถาม การสรุป และการทำนายของครูเพิ่มขึ้นจากขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 2 (ครั้งแรก) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และลดลงในครั้งหลังของขั้นที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

6) พฤติกรรมการใช้กลวิธีการตั้งคำถามและการสรุปความของนักเรียนเพิ่มขึ้นจากขั้นที่ 2 (ครั้งแรก) ถึงขั้นที่ 2 (ครั้งหลัง) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มาร์สโตน และคณะ (Marstone, et al., 1995) ได้ศึกษาโปรแกรมการอ่าน ได้แก่ เพื่อนช่วยสอน สอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท คอมพิวเตอร์ช่วยสอน และรูปแบบการสอนโดยตรง กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นครูจำนวน 37 คน และนักเรียนระดับประถมศึกษาจำนวน 176 คนผลที่ได้พบว่า แนวคิดทางการสอนแบบคอมพิวเตอร์ช่วยสอน แบบแลกเปลี่ยนบทบาท และแบบสอนโดยตรงมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

เวสเตอรา และ มอร์ (Westera and Moore, 1995) ศึกษาผลของการใช้การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท โดยศึกษากับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 46 คน และจัดกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ใช้เวลาในการสอน 12 - 16 คาบ 6 - 8 คาบ และกลุ่มควบคุม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีแลกเปลี่ยนบทบาทในเวลา 12-16 คาบมีความเข้าใจในการอ่านสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. การศึกษาเอกสารและงานวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนการอ่านภาษาอังกฤษแบบแลกเปลี่ยนบทบาท

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังที่กล่าวมาแล้วในขั้นต้น ผู้วิจัยพบว่า การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) สามารถช่วยพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษต่ำ ในระดับข้อเท็จจริง (Factual Level) ระดับตีความ (Interpretative Level) และระดับวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Level) เนื่องจากเป็นการสอนให้นักเรียนใช้กระบวนการควบคุมในระดับสูง (Executive

Control Process) หรืออภิปัญญา (Metacognition) ตามแนวคิดของทฤษฎีการประมวลสารสนเทศ (Information Processing Theory) และอภิปัญญา (Metacognition) ซึ่งเชื่อว่าสามารถช่วยพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ การสอนให้นักเรียนใช้กลวิธีการอ่าน 4 อย่าง ได้แก่ การตั้งคำถาม (Questioning) การสรุปความ (Summarizing) การพยากรณ์ (Predicting) และการสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) ซึ่งถือว่าเป็นกลวิธีทางอภิปัญญา (Metacognitive Strategies) ที่จะช่วยให้ผู้อ่านมีการควบคุมความเข้าใจของตนเอง (Comprehension Monitoring) ตลอดเวลาในขณะอ่าน และย่อมส่งผลต่อการเข้าใจความหมายของสิ่งที่อ่าน หรืออธิบายได้ว่า การใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่อย่างตลอดเวลาในขณะอ่านย่อมทำให้ข้อมูลที่ได้จากการอ่านถูกถ่ายโอนไปยังหน่วยความจำระยะยาว (LTM) ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้อ่านมีการเก็บจำข้อมูลจากการอ่านไว้ในรูปของความเข้าใจ โดยการเข้ารหัสข้อมูลเหล่านั้นไว้เป็นความหมายซึ่งได้มาจากการตีความในหน่วยความจำระยะสั้น (STM) เนื่องจากการใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่นั้นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการควบคุมในขั้นสูง ซึ่งจะประกอบด้วยการใส่ใจ การท่องจำ การทบทวนอย่างเข้าใจ การจัดเรียบเรียง และการขยายความ หรือบางครั้งเรียกว่าทักษะทางอภิปัญญา (Metacognitive Skills) ซึ่งเป็นตัวกำหนดสารจากหน่วยความจำหนึ่งไปสู่อีกหน่วยความจำหนึ่ง หรือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการส่งผ่านข้อมูลด้วยระบบประมวลสารสนเทศ (Information Processing System) ผู้วิจัยจึงเชื่อว่า การสอนกลวิธีการอ่านซึ่งประกอบด้วยการตั้งคำถาม (Questioning) การสรุปความ (Summarizing) การพยากรณ์ (Predicting) และการสร้างความเข้าใจให้ชัดเจน (Clarifying) ตามแนวคิดของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นเครื่องมือของการจะพัฒนาการอ่านเข้าใจความได้อย่างแท้จริง เนื่องจากการทำนาย (Predicting) เป็นการคาดคะเนสิ่งที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงต่อไปในบทอ่าน โดยที่ผู้อ่านจะต้องมีการกระตุ้นและใช้ความรู้เดิมของตนเชื่อมโยงเข้ากับสิ่งที่อ่าน เพราะความรู้เดิมจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถคิดทำนายเรื่องราวได้ล่วงหน้า เมื่อเห็นภาพ หรืออ่านชื่อเรื่อง หรือข้อความบางข้อความ ซึ่งช่วยให้การอ่านนั้นมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การทำนายทำให้ผู้อ่านรู้จุดมุ่งหมายของการอ่าน รวมทั้งมีการเชื่อมโยงข้อมูลใหม่จากบทอ่านและโครงสร้างของบทอ่านเข้ากับความรู้เดิมที่สัมพันธ์กัน แล้วส่งผลทำให้ผู้อ่านเข้าใจในสิ่งที่อ่าน ซึ่งสิ่งที่จะช่วยในการทำนายมีหลายประการ ได้แก่ ชื่อเรื่อง หัวข้อเรื่อง ความรู้เดิมของนักเรียนเกี่ยวกับหัวข้อเรื่อง ภาพ กราฟ หรือแผนภูมิต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ตัวอักษร คำ ข้อความ การใช้ภาษาในการเขียน ลำดับของเหตุการณ์ และรายละเอียดของเนื้อเรื่อง ส่วนการตั้งคำถามในขณะอ่านนั้น (Questioning) มีความสำคัญและมีประโยชน์หลายประการ เป็นต้นว่า ช่วยกระตุ้นความ

สนใจและกระตุ้นให้เกิดการคิด การหาเหตุผล และการใช้วิจารณญาณ การที่ผู้อ่านรู้จักการตั้งคำถามระดับต่าง ๆ เพื่อถามตัวเองตลอดเวลาในขณะอ่านบทอ่าน จะทำให้ผู้อ่านมีเป้าหมายและจุดประสงค์การอ่านที่ชัดเจน และช่วยกระตุ้นตนเองให้เกิดการคิด ยิ่งคำถามนั้นลึกซึ้งมากเพียงใด ก็จะทำให้ผู้อ่านต้องคิดลึกซึ้งมากขึ้นเพียงนั้น และย่อมส่งผลทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจสิ่งที่อ่านมากขึ้นด้วยเช่นกัน เช่นเดียวกับการสรุปความ (Summarizing) ที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายของเรื่องที่อ่านได้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้อ่านจะต้องค้นหา และถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน โดยใช้ข้อความที่เป็นคำพูดของตนเอง นอกจากนี้แล้วผู้อ่านจะต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญ ๆ จากบทอ่านด้วย และรวมถึงการสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนในสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการอ่าน (Clarifying) ได้แก่ ความหมายของศัพท์ยากและสำนวนต่าง ๆ รวมทั้งวัฒนธรรมที่แทรกอยู่ในบทอ่าน โครงสร้างประโยคที่ซับซ้อน ความไม่คุ้นเคยต่อเนื้อเรื่อง เป็นต้น จึงถือเป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้อ่านที่มีปัญหาในการอ่าน ทั้งนี้การสร้างความเข้าใจอาจทำได้โดยการซักถามระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกันเพื่อขอคำอธิบายหรือขอคำยืนยัน ย่อมช่วยให้ผู้อ่านสามารถแก้ปัญหาหรือขจัดอุปสรรคหรือสาเหตุของการไม่เข้าใจเรื่องที่อ่านได้ และส่งผลทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในบทอ่านยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของวิธีสอนนี้เกิดจากการที่นักเรียนได้รับการสอน และฝึกใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่อย่างโดยตรง และการเปิดโอกาสให้นักเรียนหมุนเวียนกันรับบทบาทครู ในการอภิปรายถึงความหมายของสิ่งที่อ่าน และความสำคัญของการใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่อย่าง จึงส่งผลทำให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม และเห็นประโยชน์ของการใช้กลวิธีการอ่าน ที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจสิ่งที่อ่านได้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการควบคุมในระบบประมวลสารเช่นกัน อีกประการหนึ่ง การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาทใช้ครูและเพื่อนนักเรียนที่มีความสามารถในระดับเดียวกันเป็นตัวแบบ ในการแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีการอ่านโดยตรงในสภาพการณ์ที่เป็นธรรมชาติ ครูมีการอธิบายขั้นตอนอย่างละเอียดและยกตัวอย่างประกอบ มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และมีการให้คำชมเชยและข้อมูลย้อนกลับต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียน ย่อมช่วยให้นักเรียนมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมสูงขึ้น และส่งผลทำให้นักเรียนมีความเข้าใจสิ่งที่อ่านมากขึ้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้การสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท(Reciprocal Teaching) เป็นตัวแปรจัดกระทำ เพื่อพัฒนาความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนที่มีความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษต่ำ โดยจัดแบ่งช่วงเวลาของการสอนเป็น 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 : คาบเรียนที่ 1 - 16

เป็นช่วงเวลาของการนำเสนอกลวิธีการอ่านแต่ละกลวิธี เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจแต่ละกลวิธีอย่างกระจ่างชัดก่อน โดยครูอธิบายถึงรายละเอียดต่าง ๆ ของแต่ละกลวิธี อันได้แก่ 1) ชื่อคำนิยามหรือความหมายของแต่ละกลวิธีในการอ่านภาษาอังกฤษ 2) ความสำคัญและประโยชน์ของแต่ละกลวิธี และ 3) วิธีการใช้ของแต่ละกลวิธี ทั้งนี้ต้องมีการแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีให้นักเรียนดูโดยตรงก่อน แล้วจึงให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง ภายใต้การควบคุมดูแลของครู

ระยะที่ 2 : คาบเรียนที่ 17 - 20

เป็นช่วงเวลาของการฝึกปฏิบัติเพื่อนำกลวิธีการอ่านทั้งสี่อย่างไปใช้ในการอ่านจริงพร้อม ๆ กัน ภายใต้การควบคุมดูแลของครู ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการอ่านของนักเรียนอย่างสูงสุด

ทั้งนี้ การจัดการเรียนการสอนทั้ง 2 ระยะ จัดโดยยึดแนวคิดของการสอนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท (Reciprocal Teaching) เป็นหลัก และกำหนดให้ใช้เวลาในการนำเสนอแต่ละกลวิธี ๆ ละ 4 คาบตามลำดับคือ กลวิธีการแก้ไขสิ่งที่ไม่เข้าใจ (Clarifying) กลวิธีการสรุปความ (Summarizing) กลวิธีการพยากรณ์ (Predicting) และกลวิธีการตั้งคำถาม (Questioning) รวมเวลา 16 คาบ และใช้เวลา 4 คาบสุดท้ายในการทบทวนและฝึกใช้กลวิธีทั้งสี่อย่างในการอ่านพร้อม ๆ กัน ดังมีรายละเอียดของการดำเนินการสอนทั้ง 2 ระยะดังนี้

ขั้นที่ 1 : ขั้นนำ

1. กระตุ้นความสนใจ
2. สร้างพื้นความรู้
3. บอกจุดประสงค์การเรียนรู้
4. ทบทวนและนำเสนอคำศัพท์สำคัญ

ขั้นที่ 2 : ขั้นดำเนินกิจกรรม

1. กิจกรรมก่อนการอ่าน
   - 1.1 อธิบายวิธีเรียนแบบแลกเปลี่ยนบทบาท
   - 1.2 เสนอบทอ่านในย่อหน้าแรก
   - 1.3 อธิบายถึงองค์ประกอบที่สำคัญ และแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่
   - 1.4 อ่านบทอ่านในใจพร้อมกับนักเรียน โดยใช้กลวิธีทั้งสี่ในขณะอ่าน
   - 1.5 แสดงแบบอย่างการอภิปรายความหมายของบทอ่าน

ผ่านการใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่อย่าง

2. กิจกรรมขณะอ่าน

2.1 จัดนักเรียนเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 6 คน

2.2 เสนอบทอ่านในย่อหน้าถัดไป

2.3 มอบหมายนักเรียนที่รับบทบาทครูในแต่ละกลุ่ม

2.4 อ่านบทอ่านในใจพร้อมกับนักเรียนทุกกลุ่ม

2.5 นักเรียนแต่ละกลุ่มฝึกอ่านแบบแลกเปลี่ยนบทบาท โดยมีครูคอยดูแล ควบคุมและให้การช่วยเหลือ ในการดำเนินกิจกรรมของนักเรียนตลอดเวลา

2.6 นักเรียนที่รับบทบาทครู เริ่มการอภิปรายเนื้อหาของบทอ่านผ่านการใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่

2.7 นักเรียนที่เหลือร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อเรื่องผ่านการใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่

3. กิจกรรมหลังการอ่าน

นักเรียนทำแบบฝึกตอบคำถามเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง

ขั้นที่ 3 : ขั้นสรุป

1. อภิปรายความหมายของบทอ่าน

2. อภิปรายความสำคัญของกลวิธีการอ่านทั้งสี่อย่าง

หมายเหตุ

1) ในการเรียนการอ่านแบบแลกเปลี่ยนบทบาทนี้ ครูจะต้องแสดงแบบอย่างการใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่อย่างให้นักเรียนดู อย่างน้อยคาบเรียนละ 1 ครั้ง

2) การประยุกต์ใช้กลวิธีการอ่านทั้งสี่ ควรนำไปในลักษณะที่ยืดหยุ่น สอดคล้องและเหมาะสมกับบทอ่าน ผู้เรียน และสภาพการณ์

3) ครูควรค่อย ๆ ถอดถอนการควบคุม ดูแล และช่วยเหลือนักเรียนในการดำเนินกิจกรรมการฝึกใช้กลวิธีทั้งสี่ในการอ่าน